

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ РЕСУРСИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО НОВИННОГО ДИСКУРСУ

Крижанівська Ольга Іванівна, к. філол.н., доц.
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна
olga_kryzhanivska@ukr.net

Вступ. В інформаційному суспільстві обмін інформацією стає однією з галузей господарювання, в якій однаково важливим є і зміст, і форма, і канал передачі продукту. Але зростання ролі повідомлюваного, боротьба за реципієнта загострюють проблему добору такого ресурсу оформлення інформації, який би робив продукт привабливим, зрозумілим і стислим. Специфікою новинного дискурсу є повідомлення актуальних новин, що висвітлюють життя різних верств населення. Робота медіапрацівників - це взаємодія з людьми, їхніми групами та спільнотами; пошук та утвердження дієвого позитиву в соціальній реальності. Це зумовлює використання різноманітних мовностилістичних засобів.

Мета роботи. Попередні дослідження показують, що основними мовними засобами, що сприяють доступності інформації та незвичайності викладу є лексичні та фразеологічні одиниці. Такі засоби мають на меті сприяти підвищенню емоційно-оцінного впливу інформації на формування свідомості читачів. Добір їх зумовлюється змістом і місцем повідомлення, тобто є ситуативним. Нас цікавить специфіка лексикостилістичних засобів українського телевізійного новинного дискурсу в передвоєнний період, але до зростання напруженості у відносинах між Росією та Україною: тобто мета роботи - описати мовностилістичні засоби оформлення новин у відносно стабільній суспільній ситуації з тим, щоб у наступних роботах порівняти їх з мовними одиницями, характерними для новинного дискурсу в період напруження.

Матеріали і методи. У теледискурсі новинна складова має різні вияви: від традиційного новинного блоку, де кожне повідомлення є відібраною

новиною, до різноманітних новинних шоу, в яких широкі дискусії розгортаються навколо однієї чи кількох новин, які мають неоднозначну оцінку в суспільстві. Матеріалами цієї роботи стали відібрані мовні фрагменти телепрограм «Один за всіх», «Стосується кожного» та «Говорить Україна», які виходили в період 2018 – 2020 років. Вибірка робилася довільно, тобто не є суцільною. Основним методом дослідження є описовий з елементами зіставного.

Результати й обговорення. Аналіз лексикостилістичних засобів українського телевізійного новинного дискурсу в період відносно спокійної суспільної ситуації показує, що вони є різноманітними й функціонально багатими у своєму вияві. Особливе місце серед них належить емоційно забарвленій лексиці, адже вона передає ставлення до іншої людини, створює гумористичний ефект, реалістично відбиває особливості говірки того чи того регіону, створює певний колорит мовлення.

В аналізованих телепрограмах використано велику кількість емоційно-забарвленої лексики. Слова зі зменшено-пестливими суфіксами використовують ведучі, глядачі та герої з різною стилістичною метою. Наприклад, у реченнях *Там живуть дві жіночки. Тобто чоловіка там немає*». (Говорить Україна, 01.10.18), *Давайте захищати найдорожче, що в нас є – наших діточок!* (Один за всіх, 8.03.2020), зменшено-пестливі слова підкреслюють незахищеність жінок, які живуть без чоловіка, та дітей, які зазнають насилля від батька. У реченнях *І сама зараз сама плаче, коли згадала про свою сіночку* (Один за всіх, 8.03.2020), *Другу дитина Вашої Наталочки записано на Вас?*(Стосується кожного, 12.03. 2020) зменшено-пестливі слова сказано з іронією. Підтримку чи похвалу виражають зменшено-пестливі слова у реченнях: *Брати люблять гратися з молодшою сестричкою* (Один за всіх, 12.03.2020), *Ви дуже сміливі дівчатка* (Один за всіх, 8.03.2020), *Пічка у нас тепленька* (Стосується кожного, 12.03. 2020), *Зараз старшого Вашого сина, Богданчика, виховує чоловік* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Вона в нас найменша доця* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Пролунало в студії, що вона допомагає з меншими дітками* (Говорить Україна, Вагітна у 13).

Також герої та експерти інколи використовують згрубілу лексику з метою виразити своє здивування чи незадоволення, наприклад, *Запишіть на мене дитину, бо я мужик!* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Гнида, закрій свою мордюку, бо це ти брехло!* (Стосується кожного, 21.02.2020),

Специфікою соціальних телепрограм є запрошення учасників з різних регіонів України. Цим зумовлено активне функціонування діалектизмів. Наприклад, *Він їх постійно б'є, штовхає, копає* (Один за всіх, 12.03.2020), *Я б його так відкалатав, що ледве ходив* (Один за всіх, 12.03.2020).

Зафіксовано велику кількість просторічної лексики. Ці слова завжди є експресивно забарвленими. Їхніми основними стилістичними функціями є – надання контексту відтінку зниженості, спрощеності та грубості: *Я від нього получала не один раз* (Один за всіх, 8.03.2020), *Діму закрили (затримали), а я осталась (залишилась)*. (Один за всіх, 8.03.2020), *Всі казали, що він мамі вибив живіт* (Говорить Україна, Вагітна у 13), *В тому гадюшкіну вона жила* (Стосується кожного, 12.03.2020), *Шо ти мелеш! І якщо вона дітей своїх отпихне!* (Стосується кожного, 21.02.2020).

На соціальних проєктах присутні люди з різним рівнем інтелекту. Цим зумовлене помітне використання вульгаризмів: *Подивися, стерво, на себе!* (Один за всіх, 8.03.2020), *Мама мужиків приводила і чоловіків* (Один за всіх, 8.03.2020), *Навіть не сказала, тварино!* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Ти, дебіл, закрій свою морду!* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Гнида, закрій свою мордюку, бо це ти брехло!* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Почав водити алкашів всяких* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Леся сидить, труситься, морда синя* (Говорить Україна, березень, 2020).

Така лексика завжди є ознакою надмірної емоційності та невихованості. Мовці використовують їх з метою вираження свого негативного ставлення та з бажанням зачепити співрозмовника за живе, часто - спонукати до конфлікту.

Виявлено, що фразеологізми – важливий мовностилістичний засіб у сучасному теледискурсі. З-поміж усього спектру стилістичних засобів, які використовують у дискурсі соціальних новин, фразеологізми найбільш стисло та влучно окреслюють основну проблему. Найчисельнішими у новинному

дискурсі соціальних телешоу є розмовно-побутові фразеологізми. Найбільше їх зафіксовано в шоу «Один за всіх».

Серед розмовно-побутових виокремлюємо ті, що використовуються з метою засудження: *Якщо жінка не може дати раду дітям, навіщо вона їх народжує?* (Один за всіх, 07.10.18), *Чому рідна мати закриває очі на знущання над своєю дитиною?* (Один за всіх, 12.03.2020). З метою вираження здивування, часом шоку: *Від почутого у Юлі стало волосся дибки* (Один за всіх, 12.03.2020), *Ви при своєму розумі?* (Один за всіх, 12.03.2020), *У них це не вкладалося в голову, у них був шок!* (Говорить Україна, Вагітна у 13). Щирого співчуття, страждання, відчай: *Та серце болить за малу* (Один за всіх, 12.03.2020), *Чому ви все одно б'єте на сполох і хвилюєтесь?* (Один за всіх, 12.03.2020), *Сам Дмитро з ніг збився, шукаючи кохану дружину та доньок. Він підняв на вуха всіх родичів. А своє горе щоночі топить у чарці* (Один за всіх, 8.03.2020). Вираження почуття зневаги чи підозри: *Ви мене грязю облили передо всім селом* (Один за всіх, 8.03.2020), *І кого на чисту воду виведе телеграф?* (Один за всіх, 12.03.2020), *Ти живеш з чоловіком, який постійно капає тобі на мозок про те, що ти нікому непотрібна* (Один за всіх, 8.03.2020). Підкреслення насилля: *Але він все одно брав її силою* (Говорить Україна, Вагітна у 13). *І скільки разів насправді терпіла наругу?* (Говорить Україна, Вагітна у 13), *Він не давав Вам проходу* (Стосується кожного, 21.02.2020). Почасти вживають фразеологізми, що виражають моральну силу людини, її здатність допомогти: *Думаю, що вона поставить дітей на ноги* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Мені здавалося, що ніхто мене не може вибити із колії* (Стосується кожного, 21.02.2020) - або негативне ставлення: *Чого Ви їй не сказали, що горбатого могила виправить?* (Говорить Україна, Вагітна у 13), *Я їм дорогу перейшла* (Стосується кожного, 12.03. 2020)

Часто ведучий та експерти телепрограм використовують розмовно-побутові фразеологізми з іронічним підтекстом, наприклад, *Діма впевнений, що зустрівшись з вами віч-на-віч він зможе розтопити Ваше серце* (Один за всіх, 8.03.2020). Викриття самовпевненого чоловіка, який використовує почуття своєї дружини. *Думаєш: «Він реально такий, який спустився до мене з неба»*

(Один за всіх, 8.03.2020).. Це приклад засудження наївності дорослої жінки. *Хоч би мені встояти від цих чар!* (Один за всіх, 8.03.2020). ??

Зафіксовано фразеологізми, за допомогою яких мовець завуальовує ненормативне емоційне значення. Наприклад, *І посилають на три веселих букви* (Говорить Україна, Вагітна у 13), *Людина не підняла одне місце з дивану, щоб офіційно зареєструвати своїх дітей* (Стосується кожного, 21.02.2020), *Не удосужився підняти свій пишний поп!* (Стосується кожного, 21.02.2020).

Міжстильових фразеологізмів небагато.. Серед них: Ви зараз **при надії** (Один за всіх, 23.02.2020), Над дівчинкою досі **висить загроза** повернутися додому (Один за всіх, 23.02.2020), От вам, **шах і мат!** (Один за всіх, 8.03.2020).

Специфікою усного мовлення є модифікації сталих сполук, наприклад, відомий фразеологізм «вибити ґрунт з-під ніг» один з експертів програми «Один за всіх» трансформував, як «з-під неї **вирвали основу**». Інший експерт стала сполуку «стояти над безоднею» трансформував у «**ви розірвали безодню перед нею**». Прикладом модифікації є заміна дієслова «закладати» на «замкнути» у фразеологізмі: *Можливо, ви чогось не пам'ятаєте, чи вам **вуха замкнули*** (Стосується кожного, 14.11.18).

Помічено, що засоби синонімії та антонімії теж є важливими для передачі інформації засобами сучасної української літературної мови. Так, основними стилістичними функціями синонімів у новинному дискурсі є функції уточнення й заміщення. Серед контекстуальних синонімів є ті, що підкреслюють низький рівень життя та освіти людини. Наприклад, *Там **видране** волосся, там не підстрижене* (Один за всіх, 12.03.2020), *Після такого **жаху і шоку**, який ми бачили* (Говорить Україна, Вагітна у 13), *Нащо вам **листуватися**, навіщо **смсками переписуєтесь?*** (Один за всіх, 8.03.2020), *Помститися і вижити вас з дому в найбільш **незручний і складний** момент* (Стосується кожного, 12.03.2020), *Ти – **аферист і альфонс*** (Стосується кожного, 21.02.2020).

Варто звернути увагу на нагромадження контекстуальних синонімів у реченні: *Ми не хочемо ховатися у **підвалах, у сусідів, у бабусів, на стадіонах, у тіток*** (Один за всіх, 8.03.2020). Без контексту ці слова різні за значенням,

однак для героїнь цього ефіру програми «Один за всіх» вони є синонімічними, оскільки означають місця, де можна сховатися від батька-ката. У реченні: *Вікторія з чоловіком досі на прямому зв'язку, переписується, зізвонюється* (Один за всіх, 8.03.2020) - контекстуальні синоніми означають постійний зв'язок дружини зі своїм чоловіком.

Найбільше мовці використовують стилістичні синоніми. Дуже часто синонімічний ряд утворюють власне українські слова та росіянізми. Герої та експерти часто хочуть надати більшої експресії висловленню або щось підкреслити, однак у швидкому темпі усної розмови не можуть одразу підібрати кілька власне українських синонімів. Наприклад, *Тоже вона скромна, стіснитільна* (Стосується кожного, 12.03. 2020), *Ми мали вияснити і зрозуміти, що з дітьми* (Говорить Україна, Вагітна у 13), *9 років алкоголізма, постійні запої* (Говорить Україна, Недитяче вихання дорослої мами). Це створює своєрідний каламбур, де у реченні функціонує українське слово та калька з російської мови. Наприклад, *Дитина опрятна, чистенька* (Стосується кожного, 21.02. 2020), *Її треба примушувати і заставляти* (Стосується кожного, 21.02. 2020). Також використовуються стилістичні синоніми з метою створення градаційного ефекту: *За це він влаштовує такі тортури, такі катування* (Говорить Україна, Вагітна у 13), *Тато б'є і мучить* (Один за всіх, 8.03.2020).

Синоніми, які функціонують у літературній та розмовній мовах, увиразнюють емоційність висловлюваного, наприклад, *Мама чоловіків приводила, мужиків* (Один за, 8.03.2020), *Вона за ними не доглядає. Вони нечисті, замазані, брудні* (Один за всіх, 12.03.2020), *Складається враження, що ви тиснули, залякували цю родину* (Говорить Україна, 02.10.18). Іноді стилістичні синоніми мають нейтральне навантаження: *До вас ставляться як до інтелігенції, а ви розповсюджуєте плітки й чутки* (Говорить Україна, 02.10.18).

Також зафіксовано стилістичні синоніми, які вживаються в науковому та розмовному стилях. Вони підкреслюють ширину можливостей оцінки відповідного явища дійсності: *На яких підставах, критеріях вона буде*

вибирати собі чоловіка (Стосується кожного, 12.03. 2020), *Він знаходиться під слідством. Під вартою* (Говорить Україна, Вагітна у 13).

Антоніми – це специфічний стилістичний засіб, використовуваний у новинному теледискурсі. Так, контрарні антоніми використовуються з метою підкреслення абсолютної протилежності певних понять, наприклад, *Агресор і жертва – це дві сторони однієї медалі* (Говорить Україна, Недитяче вихання дорослої мами), *Рідну дитину покинув, а чужу виховував* (Стосується кожного, 12.03. 2020), *Чужих дітей не буває, усі – свої!* (Стосується кожного, 21.02. 2020).

Комплементарні антоніми «відбирати» та «віддавати» вказують на протилежність дій матері, так чином підкреслюють їхню невідповідність сімейним нормам: *Тобто ви зараз відбираєте у своїх дітей і віддаєте своєму чоловікові?* (Говорить Україна, ефір від 29.10.18), *Я знаю, ви не душили цю дитинку, але ви й не врятували її* (Один за всіх, ефір від 14.10.18)

Висновки. Як показав аналіз лексикостилістичного потенціалу сучасного новинного теледискурсу, українська мова має широкий арсенал лексичних (слова з емоційно-експресивним значенням, діалектизми, просторіччя) та фразеологічних одиниць, які, окрім інформації, передають ставлення авторів та учасників новинних проєктів до висловленої інформації, віддзеркалюють регіональні й соціальні особливості їхнього мовлення, показують рівень фахової (для журналістів) мовної підготовки чи якість володіння мовою (у запрошених учасників).

